

24. Батюшков П. Н. Волынь: Исторические судьбы Юго-Западного края / П.Н. Батюшков. – СПб., 1888. – С. 36 ; Свод законов Российской империи. – СПб., 1896. – Т. 11. – С. 16.
25. Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. 1701–1839. – СПб., – 1907. – Т. 2. – С. 639-642.
26. Крижанівський О. П. Церква у соціально-економічному розвитку Правобережної України (XVIII – перша половина XIX ст.) / О. П. Крижанівський. – К., 1991. – С. 29.
27. Акты и грамоты о устройстве и управлении римско-католической церкви в Империи Российской и Царстве Польском. – СПб., 1849. – С. 191.
28. Толстой Д. Римский католицизм в России / Д. Толстой. – СПб., 1907. – С. 251.
29. Полное собрание законов Российской империи. – Собрание 2-е. – Т. 3. – № 1977. – С. 457-459.
30. Там само. – Т. 3. – № 2354. – С. 914-916.
31. Там само. – Т. 8. – № 6126. – С. 22.
32. Там само. – Т. 18. – № 16939. – С. 384.
33. Там само. – Т. 7. – № 5319. – С. 241; Собрание 1-е. – Т. 25. – № 18.892. – С. 589.

СВЯТНЕНКО А. В. Территориально-административный уклад христианских церквей на Правобережной Украине (конец XVIII – первая половина XIX в.в.).

На основании анализа источников и литературы в статье освещаются реформы территориально-административного устройства Православной, Греко-униатской и Римско-католической церквей на Правобережной Украине в конце XVIII – первой половине XIX вв. Обращается внимание на особенности становления церковных органов управления.

SVYATNENKO A. V. Territorial and administrative mode of christian churches on Right-bank Ukraine (the end of XVIII is the first half of XIX centuries).

On the basis of sources and literature analysis this article covers reforms of territorial and administrative arrangement of Orthodox, Greek-Uniate and Roman Catholic churches in the Right-Bank Ukraine at the end of XVIII – first half of XIX centuries. Attention is turned to peculiarities of development of church regulatory bodies.

**Слободян Н.
Київський національний університет
імені Т. Шевченко**

ПЕРСПЕКТИВИ РОСІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОЇ СПІВПРАЦІ В ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ

Трансформація глобальної системи міжнародних відносин в кінці 90-х років XX століття мала прямий вплив на район Перської затоки. Сполучені Штати і Росія окрім конкурентних переваг мають загальні інтереси в регіоні. Перська затока, де сконцентровані прямі погрози безпеки Росії і США, може стати експериментальним майданчиком, на якому будуть апробовані механізми підтримки регіональної стабільності і безпеки, що відповідає реаліям сучасного біполярного для поста світоустрою.

Якщо в період “холодної війни” радянсько-американські взаємовідносини в близькосхідному регіоні в цілому можна охарактеризувати як стабільну конфронтацію, що базується на проведенні

політики стратегічного стримуванні та ідеологічного протистояння, то в постбіполярну еру змінився не тільки характер, але й сама природа цих взаємовідносин. Хоча й Російська Федерація і є правонаступницею Радянського Союзу, сучасні інтереси Росії значно відрізняються від інтересів СРСР. Разом з тим, Близький Схід та безпосередньо Перська затока продовжує залишатись регіоном, де, не дивлячись на скорочення впливу Росії, в цьому регіоні російська держава має свої життєво важливі інтереси. Геополітична логіка вимагає задіяності Москви в цьому регіоні, адже абсолютне панування будь-якого з центрів сили, насамперед, США, автоматично впливає й на територію СНД, що входять в перше коло життєво важливих інтересів Російської Федерації, і тим самим несуть загрозу безпеці самої Росії.

Російсько-американська взаємодія в Перській затоці є складовою частиною і характеризується загальним станом російсько-американських відносин в цілому. Ці взаємовідносини можуть стати тим самим ключовим елементом, який або посилить вектор розвитку міжнародної системи в сторону подальшої стабільності, впорядкування та передбачуваності, або, навпаки, поверне їх розвиток в сторону конфронтації, росту непередбаченості, розпаду та нестабільності.

Особливістю зовнішньополітичного курсу США є стійкість та послідовність його концептуальних основ та головних стратегічних цілей, які не зазнали суттєвих змін й після закінчення "холодної війни". З кінця 40-х років і до сьогоднішнього дня головним прагненням Сполучених Штатів в міжнародних справах залишається забезпечення американського домінування у світовому масштабі.

Сполучені Штати вийшли переможцями в глобальному протистоянні з Радянським Союзом та сьогодні прагнуть закріпити геополітичні результати "холодної війни". Автор поділяє позицію директора Інституту США і Канади РАН С. Рогова, який вважає, що "у США є вибір між двома варіантами вирішення цієї задачі" [1].

Якщо Сполучені Штати оберуть курс на адаптацію до реалій багатопольярного світу, то у цьому випадку Росія стане важливим партнером для США. Підтримка балансу сил в багатопольярному світі без Росії є завданням надзвичайно складним. І в цьому сенсі Вашингтон зацікавлений в тому, щоб Москва як силовий фактор не представляла прямої та безпосередньої загрози для США, але й, тим не менше, була достатньо сильною для того, щоб врівноважувати інші центри сили:

Німеччину, Японію, Китай, ісламський світ та інші.

Інший варіант – це курс на розбудову одно полярного світу, що вимагає не лише збереження, але й розширення того блоку, який Сполучені Штати очолили в роки “холодної війни” в біполярній системі, до глобальних розмірів. При реалізації цього варіанту головними партнерами США залишаються їх союзники під час “холодної війни”: держави НАТО та Японія. У такому випадку пріоритетність зв'язків з кожним союзником явно перевищує для США значення взаємовідносин з Росією. Збереження і розширення системи західних союзів в такому випадку стає стратегічною лінією для Сполучених Штатів.

В той же час актуалізація проблеми тероризму до глобальних масштабів, показує, що без тісної взаємодії Росії та США успішна боротьба з ним є справою безперспективною. У цьому сенсі наявність спільної загрози для безпеки обох держав, може виступити важливим стимулом у встановленні стратегічних партнерських відносин.

Після “холодної війни”, коли зникла ідеологічна конфронтація між Москвою та Вашингтоном, змінився баланс інтересів між Росією та США. В новій системі міжнародних відносин життєво важливі інтереси Москви і Вашингтону не ведуть до їх неминучої конфронтації. Росія не конкурує зі Сполученими Штатами в економічній сфері. З точки зору геоекономічного розкладу сил, загроза Сполученим Штатам походить від ЄС та АТР. Адже саме та обставина, що Росія не сприймається більше як очевидна загроза, призвела до того, що західні держави в минулому були затиснуті в ідеологічний та військово-політичний імператив, тому сьогодні все більш помітно проявляється економічне суперництво союзників.

В цілому ж економічні зв'язки Росії та США мають для обох держав другорядне значення. Навіть за самими оптимістичними розрахунками американських вчених, товарообіг між державами в найближчому майбутньому не збільшиться більш ніж на 10-15% [2]. Міністерство торгівлі США не включило Російську Федерацію в список 10 “найперспективніших ринків”, відносно яких Сполучені Штати проводять активну політику. Серед держав, що є кредиторами Росії, Сполучені Штати, з урахуванням боргів Радянського Союзу, займають 4-5 місце. Борги Вашингтону складають лише 5% від загальних боргових зобов'язань Москви. Лише у вузькій сфері торгівлі зброєю та технологіями подвійного призначення Росія є конкурентоспроможною, хоча, в цілому, суперництво у цій сфері не можна розглядати як чинник російсько-американського протистояння [3].

Проте слабкість та нерозвинутість взаємодії в економічній сфері може бути компенсована співпрацею у сфері міжнародної безпеки. Сьогодні фактично відсутні політичні та економічні чинники для російсько-американського протистояння. Крім того, ні Вашингтон, ні Москва не зацікавлені у неконтрольованому перерозподілі військової сили учасників багатопольярного миру. Спільний інтерес Росії та США полягає в тому, щоб не допустити такого розподілу сили, який міг би призвести до виникнення в XXI столітті новий військових наддержав. Росія та США не зацікавлені у різкому нарощуванні військової сили третіми державами, які можуть спробувати досягти регіональної гегемонії в Європі, на Близькому Сході, в АТР, та можуть в цілому дестабілізувати глобальний баланс військової сили.

Обидві сторони не зацікавлені у збільшенні видатків на армію. Вони не бажають зниження рівня загальної стратегічної стабільності. Москва та Вашингтон єдині в негативному ставленні до розповсюдження ядерної зброї, розвивається їх співпраця у освоєнні космосу, у сфері науково-культурної взаємодії.

Росія та США також зацікавлені у ліквідації джерел тероризму у всьому світі та у руйнуванні новоствореного так званого "міжнародного терористичного Інтернаціоналу", які обрали США об'єктом своїх атак. На нашу думку, це може стати головним стимулом для співпраці Росії та Сполучених Штатів у сфері безпеки.

Підтримка стабільності та стійкості нової системи міжнародних відносин потребує координації зусиль обох держав по цілому ряду ключових питань світової політики.

Перший напрямок – це надання більш універсального характеру режиму контролю над озброєнням, який на початку мав на меті регулювання російсько-американських відносин. Сьогодні Росія та США об'єктивно зацікавлені в тому, щоб обмежити зростання озброєння інших держав.

Другий напрямок – підтримка миру. Припинення радянсько-американської конфронтації не привело до автоматичного припинення регіональних та локальних конфліктів, більш того, зникнення жорсткої дисципліни біполярного світу відкрило шлях багато чисельним територіальним конфліктам етнічного та релігійного характеру. Це загрожує поновленню "класичного" суперництва великих держав та створює перспективу появи нових регіональних центрів сили, які роблять ставку на

військові засоби забезпечення своєї гегемонії. Політичне врегулювання регіональних конфліктів та припинення їх ескалації необхідно для забезпечення стійкого поліцентричного миру, що також відповідає інтересам Росії та США.

Стійке протягом всієї післявоєнної історії прагнення Вашингтону до встановлення і підтримки світового порядку, базується на американському військовому домінуванні, що не дозволяє сьогодні розраховувати на встановлення рівноправного партнерства між Росією та США. Відсутність ідеологічного і військового протистояння Москви та Вашингтону неминуче зменшує значення російсько-американських відносин. Об'єктивно, дві держави суттєво різняться за своїми можливостями і роллю в системі міжнародних відносин. Виходячи з цього, можемо припустити, що російсько-американське партнерство, навіть якщо воно й буде реалізовано, нездатне стати центральною віссю міжнародних відносин. Перш за все, цьому перешкоджає нерозвинутість двосторонніх економічних відносин. Другим фактором послаблення партнерських відносин, є відсутність спільного ворога, що є першочерговою необхідністю для будь-якого стратегічного альянсу. Спільні інтереси безпеки Росії та США носять завуальований, а не прямий і безпосередній характер. Партнерство не проти когось, а заради чогось збудувати досить непросто при асиметричності геополітичних інтересів. Пріоритетність зв'язків із західними союзниками сьогодні важить набагато більше для США ніж значимість відносин з Росією.

Як справедливо вважає російський аналітик С. Рогов, обрана Сполученими Штатами "стратегія переваги" з самого початку виключає рівноправне зовнішньополітичне та військове партнерство між США та

Росією. Слідування цій стратегії означає, що з точки зору американських інтересів, Росія може стати помічником, але не рівноправним партнером США в управлінні глобальними процесами [4].

Відносно своїх союзників Вашингтон вважає за необхідне не зміцнення їх самостійної ваги у світі, а підтримка з їх сторони зростання глобального лідерства самих Сполучених Штатів. Така позиція Сполучених Штатів об'єктивно ускладнює формування парадигми рівноправної конструктивної співпраці Вашингтона та Москви, відповідно, Росія виштовхується на периферію американських геополітичних інтересів. Таким чином, рівноправне партнерство США та Росії в сучасних умовах є нереальним.

На сьогоднішні російський уряд проводить політику вибіркового

партнерства, що базується на забезпеченні стійкої лояльності у відносинах з Сполученими Штатами. Американський напрямок не є центральним в російській зовнішній політиці, за винятком обмеження ядерної зброї та нерозповсюдження зброї масового ураження, де Вашингтон та Москва ведуть рівноправний діалог. У всіх інших сферах взаємодію зі Сполученими Штатами Росія розглядає виключно крізь призму російської регіональної політики, в тому числі й у Перській затоці. Будуючи, перш за все, самостійні відносини з країнами регіону, де сконцентровані життєво важливі інтереси Російської Федерації.

В багаторівневій системі міжнародних відносин, що утворилась на початку XXI століття, Росія навряд чи зможе знайти більш сильного партнера ніж Сполучені Штати. Малоімовірно, що будь-який інший центр сили на світовій арені найближчий час може зрівнятись з сучасними можливостями США. В багатоплярному світі відбувається неминуха дифузія сили. Ні Росія, ні США не зацікавлені в тому, щоб відбулось різке посилення одного з нових центрів сили та поява нової "наддержави". Вони також не зацікавлені у зростанні нових релігійних та етнічних конфліктів, а також у розповсюдженні ядерної зброї та інших засобів масового враження. Росію та США об'єднує ще одна спільна мета – боротьба з ісламським фундаменталізмом та тероризмом. Отже, наявність паралельних інтересів говорить про те, що Москва та Вашингтон не повернуться до колишньої геополітичної конфронтації, проте повною мірою проявляється політика стримування зі сторони обох держав.

Такий стан справ характерний як щодо загального стану російсько-американських відносин, так й їх специфічних проявів в різних регіонах світу, в тому числі й у Перській затоці. З точки зору перспективи російсько-американської взаємодії в регіоні найбільш вдалою виглядає співпраця у сфері боротьби з ісламським фундаменталізмом та тероризмом. У випадку неприйняття екстрених заходів колективного характеру у боротьбі з ним, ескалація тероризму неминуче призведе до появи ядерного тероризму зі всіма можливими наслідками. Співпраця у цій сфері сприятиме опрацюванню механізму з оцінки, прогнозування, моніторингу та прийняттю спільних дій. Інакше кажучи, тероризм є тією явною та спільною загрозою, яка може утворити фундамент для російсько-американської співпраці. Іншою сферою можливої співпраці є боротьба з ростом ісламського фундаменталізму в регіоні Близького Сходу та безпосередньо Перської затоки. Адже, ісламський фундаменталізм направлений на скорочення

впливу США в регіоні та несе безпосередню загрозу національній безпеці Росії, не говорячи вже про те, що він є духовною основою сучасного тероризму. Таким чином, обмеження розповсюдження ідей ісламського фундаменталізму є перспективною основою для співпраці обох держав.

Однією з основ російсько-американського партнерства може стати зацікавленість обох держав у нерозповсюдженні ядерної зброї в близькосхідному регіоні. Поява ядерної зброї у однієї з близькосхідних нафтодобувних країн змінить всю стратегічну конфігурацію сил на Близькому Сході, призведе до зміни нафтової політики у світі в цілому, а також підірве й без того хитку стабільність в Перській затоці. Такий розвиток подій не відповідає інтересам ні Вашингтону, ні Москви.

Беручи до уваги сучасні тенденції розвитку світової економіки, абсолютно очікуваним в середньостроковій перспективі є посилення участі Китаю у близькосхідному регіоні. Адже, зростання китайської економіки вимагає збільшення споживання енергоносіїв, а, відповідно, диктує необхідність посилення геополітичної присутності Пекіну як на Близькому Сході, так і в Перській затоці. Останнім часом Китай досить активно позиціонує себе на близькосхідних ринках (авторинок, побутова хімія, товари легкої промисловості, меблевий ринок). Поява китайського конкурента є серйозною загрозою як інтересам Вашингтону, так і Москви в даному регіоні.

Зникнення жорсткої дисципліни біполярного світу призвело до ескалації більшості внутрірегіональних етнічних, конфесійних, політичних, територіальних та інших конфліктів. З новою силою загострилась боротьба за лідерство в арабському та ісламському світі. Сучасна розстановка сил в регіоні, показує, що без зовнішнього "балансир" підтримувати регіональну, навіть відносну стабільність в найближчій перспективі неможливо. Подальша дестабілізація ситуації в близькосхідному регіоні та, зокрема, в Перській затоці не відповідає інтересам ні США, ні Росії. Провал спільних спроб по управлінню регіоном неминуче призведе до появи на арені певної третьої сили, що також не відповідає інтересам обох держав. Виходячи з цього, можна припустити, що пошук компромісу є більш вигідним для Росії та США, ніж суперництво в регіоні за сфери впливу, що неминуче призведе до виникнення нових загроз.

Таким чином, аналіз перспектив взаємодії Росії та США в Перській затоці показав, що в його основу закладено не стільки спільні інтереси, скільки наявність спільних загроз. Перспектива російсько-американського

партнерства виглядала б більш багатообіцяючою, якби б не серйозна сфера розходжень, що базується на принциповій різниці в системі геополітичних підходів цих держав до своєї ролі в світі, в цілому, і в тому числі в Перській затоці. Обов'язковою умовою для плідної співпраці є відмова США від стратегії світового одноосібного домінування. В результаті чого, США визнають права інших держав, в тому числі й Росії, мати свої національні інтереси, а, відповідно, й власні зони життєво важливих інтересів, що означає необхідність рахуватися з ними. Інакше кажучи, це означає відмову США від курсу на побудову одно полярного світу.

Відносно Близького Сходу найбільша сфера розходжень між Росією та США, на думку колишнього спеціального радника держсекретаря США по країнам СНД С. Сестановича, полягає в регіоні Перської затоки [5]. Передусім, це стосується Іраку та Ірану. Сьогодні основна мета зовнішньої політики США в регіоні полягає в отриманні та закріпленні американського контролю над обома державами затоки, розглядаючи їх як геополітичні опорні точки Близького Сходу. Контролюючи ці дві держави, відбувається не лише контроль над Перською затокою, але й контроль над 2/3 світової нафти. З іншої сторони, це підриває позицію Росії у всіх важливих стратегічних напрямках, включаючи Кавказ, Каспійський регіон та Близький Схід.

Суттєві розбіжності між Росією та США спостерігаються в області торгівлі зброєю, де ці країни є головними конкурентами. Як відомо, бізнес на зброї окрім економічних дивидентів, приносить геополітичний вплив, тому і в цьому сенсі зниження російсько-американської конкуренції не виглядає оптимістично. Серйозні розбіжності Росії та США спостерігаються відносно так званих "країн-ізгоїв", зокрема, таких як Ірак та Іран. Ці держави у свій час входили до сфери впливу СРСР, а відповідно, Росія має намір продовжити плідну співпрацю з цими державами. Лояльність Москви щодо США в іракському питанні досить негативно вплинула на імідж російської держави в регіоні, тому сьогодні офіційна Москва наполегливо захищає свої інтереси в Ірані.

Різними є позиції Росії та США відносно використання сили у вирішенні близькосхідних проблем. Фактор силового вирішення проблеми може виявитись ефективним лише на короткий проміжок часу. Першопричина подолання фактично всіх близькосхідних конфліктів лежить в політичній та економічній площинах. Це й пояснює чому жодна силова

акція США в близькосхідному регіоні не привела до бажаних результатів. В той же час політичні методи вирішення близькосхідних конфліктів припускають участі в переговорному процесі великої кількості поза регіональних акторів, і, перш за все, Росії. Такі події в перспективі приведуть до зниження домінуючих позицій США та до відмови від їх гегемонії стичних прагнень, що суперечить національним інтересам Вашингтону.

Серйозні протиріччя у сфері взаємодії Росії та США на Близькому Сході полягає в тому, що Вашингтон у своє прагненні закріпити власний геополітичний вплив в регіоні, намагаються зробити це не за рахунок коригування власної позиції з урахуванням змін всієї природи міжнародних відносин, а за рахунок утискання геополітичних інтересів інших держав, зокрема, Європейського Союзу та Росії.

Таким чином, не дивлячись на велику кількість подібних або паралельних інтересів Росії та США в регіоні Близького Сходу та безпосередньо Перської затоки, що утворюють реальну базу партнерства між двома державами, збереження Сполученими Штатами стратегічного курсу на світове домінування роблять подібне партнерство малоімовірним. У Сполучених Штатах поки не готові співпрацювати на рівних з жодною державою світу, в тому числі й з Росією.

Разом з тим теза про “неминучу ворожнечу” Росії та США є так само безпідставним, як і міф про “тісну дружбу” росіян та американців. Росія та США могли б об'єднати важливі стратегічні інтереси, тобто мова йде про перспективи їх спільної зацікавленості у підтримці стабільності та безпеки як в Перській затоці, так і у світі загалом. Цьому може сприяти спільне опрацювання певної системи узгодження та координації своєї зовнішньої політики, яка б включала в себе систему визначення спільних інтересів, спільного механізму прийняття рішень і спільного механізму виконання цих рішень. На нашу думку, це може скласти основу для реального стратегічного партнерства як в регіоні Перської затоки, так і в цілому у світі. Інакше кажучи, саме Перська затока, де сконцентровані основні загрози безпеці Росії та Сполученим Штатам, може стати тією експериментальною площадкою, на якій можуть бути апробовані механізми підтримки регіональної стабільності та безпеки, що відповідають реаліям сучасного нового постбіполярного світоустрою.

Використана література:

1. *Рогов С.* Россия и США на пороге XXI века // Свободная мысль. – 1997. – № 4. – С. 41.

2. U.S. International Trade in Goods and Services, Bureau of Economic Analysis // www.bea.gov/bea/.
3. Паршев А. Почему Россия не Америка. – М. : Форум, 2000. – 320 с.
4. Рогов С. М. Американское господство на кануне III тысячелетия // США и Канада: экономика, политика, культура. – 1998. – № 11. – С. 3-20.
5. Sestanovich S. US. – Russian relations // Department of state dispatch. 1998, January – February, P. 17.

СЛОБОДЯН Н. Перспективы российско-американского сотрудничества в Персидском заливе.

Трансформация глобальной системы международных отношений в конце 90-х годов XX века имела прямое влияние на район Персидского залива. Соединенные Штаты и Россия кроме конкурентных преимуществ имеют общие интересы в регионе. Персидский залив, где сконцентрированы прямые угрозы безопасности России и США, может стать экспериментальной площадкой, на которой будут апробированы механизмы поддержки региональной стабильности и безопасности, что отвечает реалиям современного постбиполярного мироустройства.

SLOBODYAN N. Perspectives Russian-American collaboration in the Persian bay.

Transformation of the global system of international relations at the end of 90th XX age had a direct influence on the district of the Persian bay. United States and Russia except for the competitive edges have general interests in a region. The Persian bay, where the direct threats of safety of Russia and the USA are concentrated, can become an experimental ground which the mechanisms of support of regional stability and safety will be approved on, that answers realities of modern post-bipolar device of world.